

тру, а й значно полегшало командування усім військом. Перед боєм воїни «сполчались», тобто шикувалися в певному бойовому порядку (згідно полкам) [6, с. 15]. Побудова війська на полі бою у складі у складі трьох (центр і фланги) або п'яти полків (центр і розчленовані фланги) дозволяла здійснювати охоплення флангами супротивника і вести бій на його знищення.

У князівських й боярських дружинах та дворах більшість становили кінні воїни, народне ополчення мало і кінних, і піших воїнів. Характер служби ратників (кінної або пішої), які виступали в похід зі своєю зброєю, залежав від рівня їх матеріальної забезпеченості.

Велике самостійне значення дружину військових діяч унеможливило як їх чисельність, так і намаганнями князів зберегти свої дружини під час битв як особисту охорону на випадок переслідування зверненого у втечу противника.

Отже, «дружина-двір як постійна частина збройних сил була класовою опорою князя в управлінні князівством» [6, с. 16].

Хоча в народному ополченні перебували здебільшого ремісники та різні «чорні» люди, проте практикувалося і залучення до його складу інших груп населення міст – місцевих бояр зі слугами, купців тощо, а також сільського населення – смердів. Не зважаючи на недоліки, як то: слабку дисципліну, відсутність згуртованості тощо, часті скликання ополчень давали народу навички у ратній справі, достатні при тодішньому рівні військового мистецтва для успішної боротьби із ворогом [4, с. 188].

У період загальної військової небезпеки вирішальною силою в обороні країни, ядром війська, навколо котрого гуртувалися полки народного ополчення, були, безсумнівно, князівські та боярські дружини. Однак, воюючи в народному ополченні, яким ставали всі здатні носити зброю городяни, вірні сини Батьківщини зі зброєю в руках відстоювали рідну землю.

Отже, у період феодальної роздробленості, міста і волості займалися не тільки постачанням служивих людей, а й їх постачанням та озброєнням.

Таким чином, спираючись на вищезазначене, з нашої точки зору, можна вважати, що зародження й формування

передумов складових професійної компетентності фахівця з тилового забезпечення відбувалося саме з періоду слов'янських племен та Київської Русі. Вивчення історії збройних сил України надає можливість простежити вплив змін економічних і політичних умов країни на організацію української армії та висвітлити історичний аспект питання тилового забезпечення Збройних Сил і формування складових професійної майстерності фахівців вказаного профілю. Будучи одним з найважливіших органів Української держави, Збройні Сили разом з тим були і є носіями передового військового досвіду українського народу.

Подальші дослідження з проблем військової освіти, на нашу думку, доцільно проводити у напрямі вивчення питань розвитку майстерності постачання й забезпечення військ за часів Козащини.

Список використаних джерел:

1. Волков В. А. Ратные подвиги Древней Руси / В.А. Волков. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.overdrive.com/media/1494519/Ratnye_podvigi_Drevnej_Rusi. – Название с экрана.
2. Евтушенко В.Ф. Войско Древнерусского государства / В.Ф. Евтушенко // Журнал «Самиздат». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://samlib.ru/e/ewtushenko_walerij_fedorowich/wojsko.shtml. – Название с экрана.
3. Корякин В.М. Военно-социальная работа в Вооруженных Силах Российской Федерации: теория, методика, правовое регулирование // В.М. Корякин. – М.: ГУВР, 1998. – 92 с.
4. Новгородская IV и V летописи // Полное собрание русских летописей. – Том IV. – Издание 1-е. Новгородские и Псковские летописи. – СПб., 1848. – 372 с.
5. Соловьев С.М. Сочинения: В 18 кн. Кн.1: История России с древнейших времен. Т.1-2 – М.: Голос, 1993. – 768 с.
6. Чернов А. В. Вооруженные силы Русского Государства в XV-XVII ст. – М.: Воениздат, 1954. – 224 с.
7. Федик О.Л. Развитие познавательной активности майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання фахових дисциплін : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (загальної школи та військово-спеціальні дисципліни)» / О.Л. Федик. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

УДК: 378.147.091.33: 364 – 43 – 021.311

Р.В. Чубук

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

Анотація. Важливою перевагою методу проєктів, як активного методу, є можливість розвитку творчих здібностей студентів. Мета статті: актуалізація уваги до методу проєктів, що сприяє підвищенню ефективності процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Завдання статті: визначити принципи, вимоги, фактори та етапи створення проєктів. Метод проєктів передбачає виконання студентами таких завдань, як: опрацювання великого об'єму інформації з конкретної дисципліни; формулювання проблеми та пошук варіантів її розв'язання під керівництвом викладача; самостійне обґрунтування теми тощо. Проєкт може передбачати теоретичне або практичне розв'язання проблеми. Обов'язковою умовою виконання цієї роботи студентом або групою є написання письмового звіту, в якому має бути: детально описана технологія логічно-послідовної реалізації моделі або завдань; обґрунтовано вибір запропонованого розв'язання проблеми та її реалізації; зроблено пояснення, посилання на інформаційні джерела тощо. Після закінчення роботи над проєктами, студенти презентують, обговорюють та захищають проєкти; проводиться аналіз та оцінка практичної значущості кожного проєкту. В статті охарактеризовано: основні вимоги до використання методу проєктів; фактори середовища, що сприяють досягненню бажаного результату; принципи проєктно-технологічного підходу; етапи взаємодії викладача і студентів під час створення проєктів. Використання методу проєктів у навчально-виховному процесі заохочує студентів до оволодіння професійними знаннями.

Ключові слова: проєкт, принципи, вимоги, фактори, етапи.

Chubuk R.V. Training of social workers using the method of projects.

Abstract. The most important advantage of this method is the ability to development of creative abilities of students. Purpose of the article to update the account to a method of projects, thereby increasing the effectiveness of the training of future social workers. Task articles: identify principles, requirements, factors and stages of writing projects. Project method provides realization of the following tasks by students: learning large amounts of information of a particular discipline; formulation of the problem and the search of its solution under the guidance of a teacher; independent justification of the topic, etc. The project can provide a theoretical or practical solution. Required condition of doing this work by a student or a group of students is to prepare a written report, in which the technology of logically gradual implementation of the model or tasks must be described in detail; the choice of the proposed solution of the problem and its realization must be justified; clarifications must be done; references to the infor-

mational sources must be represented, etc. After finishing the project work students present, discuss and represent projects; the analysis and evaluation of the significance of each project is done. Article induced response: the basic requirements of the project method; environmental factors which contribute to achieving the desired result, the principles of design and technological approach; stage of interaction of the teacher and students during writing projects. Using the method of projects in the educational process encourages students to master professional knowledge.

Keywords: project, principles, requirements, factors, stages.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Метод проектів належить до прогресивних освітніх технологій XXI ст. і є важливим педагогічним засобом формування компетенцій особистості. Для активізації самостійної роботи студентів важливе місце у системі завдань посідає метод проектів, який не тільки спонукає до розумово-мотивованої доцільної діяльності, відповідно до інтересів студентів, але й істотно трансформує роль викладача щодо керівництва нею. Для досягнення цього майбутні соціальні працівники повинні оволодіти фундаментальними теоретичними знаннями та конкретними практичними вміннями щодо розв'язання складних завдань професійної діяльності. З метою вирішення означеної проблеми у Західній Європі та Японії значного поширення набуло використання методу проектів як спроба перетворити навчання у технологічний процес із гарантованими результатами.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті: актуалізація уваги до методу проектів, що сприяє підвищенню ефективності процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Завдання статті: охарактеризувати принципи, вимоги, фактори та етапи створення проектів.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Психолого-педагогічні можливості методу проектів дуже високі. Проектна діяльність максимально спрямована на суб'єктний розвиток особистості, оскільки цілком відповідає віковим потребам та особливостям студентів. Використання методу проектів сприяє розвитку навичок мислення. Виходячи з цього, відомі педагоги (І. Єрмаков, Ю. Загуменнов, Л. Шелкович, Г. Шварц, С. Сисоева, Г. Столяренко, О. Дем'яненко, Г. Ісаєва, С. Клепко, І. Гусь, І. Калмикова та ін.) поділяють думку про технологічність методу проектів; вони вважають, що метод проектів є педагогічною технологією. Е. Кагоров і М. Чанова виокремлюють принципи та функції методу проектів; називають алгоритмізованість однією з ознак методу проектів. С. Сисоева виокремлює етапи методу проектів, розмежовуючи діяльність педагога та учнів і пропонує послідовність діяльності з проектування. І. Іонова, виокремлюючи етапи проектування, акцентує увагу на діяльній аспект.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Аналіз наукової літератури засвідчив, що певна проблемність щодо змістового наповнення навчального проектування існує. На нашу думку, це пов'язано з тим, що зміст залежить від деяких чинників: специфіки навчальної дисципліни, на базі якої застосовують метод проектів; навчального матеріалу, типу проекту, умов організації діяльності тощо. Зокрема, у гуманітарних дисциплінах змістовою основою проекту є текст або його інтерпретації (відеофільм, презентація тем у вигляді слайдів-таблиць, схем, гістограм, брошур-рекомендацій тощо), що вивчається цілеспрямовано.

Виклад основного матеріалу. Метод проектів є одним із тих методів, що сприяють: формуванню в студентів умінь використовувати різні джерела інформації для розв'язання проблеми; спільно працювати у групі; представляти та аргументовано висловлювати власні пропозиції щодо виконання завдань; використовувати інтегровані знання з інших предметів; застосовувати теоретичні знання на практиці. Відтак, важливою перевагою методу проектів у порівнянні з іншими активними методами є можливість розвитку творчих здібностей студентів. Виконання завдань за методом проекту дає можливість студентам детально ознайомитися з проблемою, виявити існуючі на практиці

способи її розв'язання і запропонувати власні алгоритми, а також спонукає до знаходження цікавих форм презентації результатів власної праці [1].

Основними вимогами до ефективного використання методу проектів є: наявність значущої проблеми у плані дослідницького і творчого пошуку; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійно-пошукова діяльність студентів; структурування змістової частини проекту; використання дослідницьких методів, зокрема, визначення проблеми досліджуваних завдань; систематизація, аналіз та інтерпретація результатів; висновки та пропозиції щодо вдосконалення діяльності.

Проектна робота є перспективною, оскільки в ній кожен з учасників не втрачає власного статусу активної діючої особистості, намагається зайняти в групі позицію, що відповідає його можливостям: знанням, умінням, здібностям, мисленню тощо. Робота над створенням проектів сприяє: формуванню самостійності, активності, творчості, впевненості; набуттю почуття власного успіху і прогресу; самовизначенню, соціальному розвитку, напрацюванню дослідницьких навичок; можливості реалізувати мету, інтегрувати знання, що позначається на загальному формуванні індивідуального стилю студента. Проект – це оптимальне поєднання теорії та практики, постановка певного розумового завдання і практичне його виконання. Проектування у вищій школі спрямоване на: оволодіння різними способами творчої, дослідницької, експериментальної діяльності студентів; духовне і професійне становлення як особистості студента через активізацію дії так і особистості викладача через можливість створення власної стратегії навчання. Відтак, використання методу проектів підвищує ефективність навчання; з його допомогою реалізуються міжпредметні зв'язки через взаємодію студентів з викладачем та між собою.

Метод проектів передбачає досягнення дидактичної мети через логічну послідовність детального розв'язання проблеми, яка має бути завершена реальним практичним результатом, що оформлюється відповідним чином. Для досягнення цієї мети студенти повинні: навчитися самостійно мислити; визначати та розв'язувати проблемні ситуації; проводити експерименти; уміти виявляти інтегративні та причинно-наслідкові зв'язки знань з навчальних дисциплін; прогнозувати результати реалізації варіантів проекту. З огляду на різні підходи до класифікації проектів у психолого-педагогічній літературі їх розрізняють за:

- 1) складом учасників проектної діяльності: індивідуальні, колективні;
- 2) характером партнерських взаємодій між учасниками проектної діяльності: кооперативні, змагальні, конкурсні;
- 3) рівнем реалізації міжпредметних зв'язків: моно предметні, міжпредметні, над предметні;
- 4) характером координації проекту: безпосередній (усталений чи гнучкий), прихований;
- 5) тривалістю: короткі, середньої тривалості, тривалі;
- 6) характером проектної діяльності: інформаційні, ознайомлювальні, прикладні, мистецькі, науково-пошукові, конструкційні тощо [4].

Провідним завданням методу проектно-технологічного підходу є визначення мети самої діяльності з налагодженням такої організації попередньо-визначеного б'єму роботи для групи людей, щоб мета була виконана після завершення циклу діяльності, що складається з послідовних логічно-впорядкованих модулів. Така діяльність

відбувається у певному середовищі, фактори якого сприяють досягненню гарантовано-передбаченого результату. До модулів можна віднести такі складові як: планування, конструювання, підготовка, деталізація, реалізація, аналіз і модифікація [3].

Серед факторів середовища, що сприяють досягненню бажаного результату нами були виокремлені:

1) *зовнішні* – неконтрольовані фактори середовища (конкуренти; споживачі; географічні, політичні, соціально-економічні та інші умови, що характерні для конкретної ситуації, у якій відбувається діяльність);

2) *внутрішні* – контролюються організацією або установою, що здійснює діяльність; серед них: *організаційні умови* (приміщення, обладнання, режим праці, час, бюджет та ін.) та *людський фактор* (рівень кваліфікації працівників, усвідомлене розуміння цілей організації, норми групової взаємодії, корпоративна культура тощо).

Для використання проектно-технологічного підходу в навчальному процесі необхідно враховувати деякі принципи [5]:

1) *принцип оптимальної орієнтації на позитивні якісні зміни існуючих процесів діяльності* є визначальною для розробки проекту на основі вимог замовника або з власної ініціативи. При цьому процес цілеутворення є провідною проблемою, для вирішення якої можуть бути задіяні: результати науково-дослідних робіт; попередні експериментальні дослідження; наукове прогнозування; аналіз передових досягнень і тенденцій, які є підставою для розроблення проекту;

2) *принцип моделювання структури та змісту діяльності* – передбачає попереднє проектування процесів та операцій, оскільки надає можливість звести до мінімуму проведення ризикованих експериментів. Водночас, процес розробки моделі має передбачати таку послідовність виконання робіт:

- розроблення, погодження і затвердження проектного завдання;
- розроблення проектно-технічної документації;
- апробація, схвалення і затвердження розробки після випробувань;
- підготовка до реалізації. Матеріалізованим виявом цілеспрямованої діяльності є комплект достатньо-необхідної документації, що описує модулі досягнення поставлених цілей;

3) *принцип взаємодії всіх елементів проектного плану, складових прийнятої ієрархії по горизонталі та по вертикалі* – дотримання цього принципу є необхідною умовою успішної реалізації етапу планування і вирішальним фактором стабільно-ефективного розвитку;

4) *принцип системності, змістовно-структурної цілісності* – означає, що складові проекту (модулі) можуть бути зміщені та паралельно реалізовані.

При цьому розуміється така організаційна системність процесу діяльності, що передбачає логічну взаємобумовленість структури та змісту, підпорядкованість цілей, рівнів і процесів діяльності;

5) *принцип керованості та поетапної реалізації процесу* – цей принцип передбачає: точне планування явних цілей за ступенем їхньої пріоритетності; дотримання умов та обмежень їхньої реалізації; контроль процесу і результату за рахунок точного планування досягнення цілей; розробка системи частково-додаткових цілей і завдань за модулями діяльності. Остання умова дає змогу контролювати результати, які є складовими елементами комплексної мети. Отже, виявлення неявних цілей, використання додаткових «інструментальних» цілей сприяє ефективності діяльності;

6) *принцип наукової обґрунтованості та зростаючо-посильної складовості процесу навчання на кожному наступному етапі діяльності, що розвивається* – цей принцип передбачає: під час моделювання навчальної

діяльності необхідно спиратися на існуючі наукові знання, де зосереджено колективний досвід попередніх поколінь перевіреної практикою. Дослідження психології та дидактики підтверджують ці положення і свідчать про активізацію можливостей до розширення пізнавальних здібностей студентів у процесі навчання. Відтак, для того, щоб забезпечити оптимальне оволодіння новими науковими знаннями, необхідно ретельно відібрати їх зі змісту науки для навчального процесу. Така логічна послідовність вивчення навчального предмета сприяє розумінню і засвоєнню нових наукових понять. Водночас, сприйняття нового представляє собою процес, у якому кожне нове явище або предмет розглядаються з різних сторін, в інтегрованих зв'язках з іншими об'єктами. Принцип наукової обґрунтованості тісно пов'язаний з вимогами доступності та зростаючої посильності складності процесу навчання, що передбачає доцільне розумово-фізичне напруження суб'єктів діяльності за умови накладання кожного нового знання на існуючий конкретний досвід та забезпечує стабільний розвиток учасників пізнавального процесу;

7) *принцип постійного зворотного зв'язку, співставлення мети та результатів*. Тривалий час традиційне управління проектами відбувалося по класичній схемі «вхід – процес – вихід» зі зворотним зв'язком для контролю виходу. Проте, під час використання проектно-технологічного підходу в навчальному процесі, зворотний зв'язок здійснюється через: моніторинг процесу і результатів навчання; проведення анкетувань, письмових опитувань, індивідуальних бесід; аналіз оцінок і виконаних робіт. Результати навчання можуть виражатися такими аспектами: морально-психологічний клімат у групі на заняттях; рівень сформованості вмінь, характерний для спеціалістів даної кваліфікації; оцінювання за бальною системою. На результати діяльності впливає не лише безпосереднє управління процесом, але й безліч інших факторів середовища (правила, люди, умови), на які необхідно звертати увагу. З метою зменшення непередбачуваного небажаного впливу цих факторів використовують «позитивні прямі зв'язки»;

8) *принцип свідомості та творчої активності учасників* є комплексним підходом, що вимагає створення позитивно-емоційних умов діяльності, урахування індивідуальних особливостей кожного учасника, колективного характеру праці. Оптимальне співвідношення управління і свідомої творчої діяльності забезпечує узгоджене розуміння мети, ролей, намірів, а в кінцевому результаті загальне підвищення ефективності діяльності. Протиріччя цього принципу полягають у тому, як поєднати активність, ініціативність, самостійність учасників навчального процесу та управління ним. На нашу думку, вирішення цієї проблеми має конкретний характер і здійснюється через особливості культури колективної взаємодії; етичні погляди та звички, що сформовані в процесі спільної діяльності [5].

Метод проектів передбачає виконання студентами таких завдань, як: опрацювання великого об'єму інформації з конкретної дисципліни; формулювання проблеми та пошук варіантів її розв'язання під керівництвом викладача; самостійне обґрунтування теми тощо. Водночас, викладач пропонує широкий вибір тем проектів і способів їхньої реалізації. Доцільно зазначити, що проект може передбачати як теоретичне розв'язання проблеми, так і практичне виконання певного завдання. Обов'язковою умовою виконання цієї роботи студентом або групою є письмовий звіт, в якому має бути: детально описана технологія логічно-послідовної реалізації моделі або завдання; аргументовано обґрунтування вибору саме запропонованого розв'язання проблеми та його реалізації; зроблено пояснення, посилення на інформаційні джерела тощо. Після того, як студенти закінчили виконання проектів, необхідно організувати їхню презентацію. Роботи презентуються та обговорюють-

ся всією навчальною групою, у якій аналізується та оцінюється значущість кожного проекту [2].

Резюмуючи вищезазначене, можна констатувати, що сутність проектно-технологічного підходу під час професійної підготовки майбутніх соціальних працівників полягає у тому, що підготовка відбувається відповідно до описаних вище принципів проектно-технологічного підходу, шляхом створення навчальних проектів за таким алгоритмом:

1) *Етап підготовки викладача і студентів до прийняття рішень щодо навчальних проектів:*

- викладач пояснює студентам суть методу;
- вибір викладачем певних фрагментів навчального матеріалу, що має бути опрацьований методом проектів;
- визначення тем майбутніх проектів та умов їхньої реалізації.

Викладач на цьому етапі допомагає студентам ознайомитись зі змістом конкретних завдань, що відображають певну частину навчального матеріалу. Додаткова інформація до роботи подається в обсязі, що необхідний для стимулювання інтересу студентів до поглибленого вивчення теми та уточнення формулювання проблеми. Перелік бібліографічних джерел до кожної конкретної теми подається окремо. Після ознайомлення з інформацією, студенти створюють робочі групи, формулюють проблему для розв'язання і додатково з'ясовують інформацію, що стосується змісту їхнього проекту. При цьому викладач складає перелік тем, пояснює вимоги та умови виконання проектів. У випадку, коли робота має міждисциплінарний характер і потребує додаткових консультацій з іншими фахівцями, викладач узгоджує можливість фахівців і терміни таких консультацій. Для забезпечення оптимальних умов вико-

нання проекту студенти підбирають додаткову інформацію за темами своїх досліджень, складають план послідовних дій та узгоджують його з викладачем. Інколи для виконання практичної частини роботи планується забезпечення необхідними матеріалами та засобами.

2) *Етап планування, збору та аналізу інформації для розробки проекту:*

- аналіз проблеми, яку потрібно розв'язати методом проектування;
- розроблення концепції проекту відповідно до потреб навчальної програми предмета і конкретної практичної діяльності;
- визначення навчальних елементів і параметрів мети;
- розрахунок часу, що необхідний для виконання роботи;
- визначення стандартів діяльності, обґрунтування показників тощо.

3) *Етап безпосереднього створення проектів; колективний аналіз і захист проектів:*

- розроблення проектного комплексу;
- консультації викладачів для встановлення відповідності способів виконання і змісту проекту.

Під час проведення консультації викладач роз'яснює не зрозумілі запитання і контролює процес реалізації проектів. Важливим при цьому є дотримання термінів виконання певних етапів завдання. Окрім відвідування студентами консультацій, вони вивчають наукову літературу, діяльність установи, якщо тема проекту цього потребує. Взаємодію викладача і студентів під час використання методу проектів наведено в таблиці.

Етапи взаємодії викладача і студентів під час створення проектів

№	Етапи діяльності	Зміст діяльності		Способи організації взаємодії
		Студенти	Викладач	
1	<i>Етап підготовки викладача і студентів до прийняття рішень щодо навчальних проектів</i>	Обговорюють теми проектів; проводять пошук інформації; вивчають умови та засоби реалізації проекту; обирають оптимальний варіант проекту.	проводить методично-пояснювальну роботу щодо підготовки студентів до навчальних проектів; відбирає фрагменти матеріалу, що має бути опрацьований методом проектів; розповідає про задум теми, мотивує студентів, допомагає у визначенні теми; визначає перелік тем і майбутніх проектів та умов їхньої реалізації.	Відбувається навчальна взаємодія у формі діалогу, дискусії та прийняття рішень.
2	<i>Етап планування, збору та аналізу інформації для розробки проекту</i>	Формулюють мету і завдання майбутнього проекту; обговорюють зміст мети та завдань; збирають інформацію для проекту; аналізують інформацію по мірі необхідності.	Розробляє концепцію проекту відповідно до потреб навчальної програми предмета і конкретної практичної діяльності; проводить корекцію ідей, які пропонують студенти; стимулює студентів до висунення нових пропозицій; аналізує проблеми, які необхідно розв'язати методом проектування; визначає навчальні елементи і параметри мети проекту; визначає стандарти діяльності, обґрунтовує їхні показники; розраховує час, що необхідний для виконання роботи.	Добір навчального матеріалу. Спільне визначення мети та завдань діяльності щодо проекту. Ситуація вільного вибору, дискусія.
3	<i>Етап безпосереднього створення проектів; колективний аналіз і захист проектів;</i>	розробляють проектний комплекс; відвідують консультації викладачів щодо встановлення відповідності способів виконання і змісту проекту; аналізують інформацію; презентують проект; формулюють висновки; проводять колективний аналіз; захищають проект.	Спостерігає, контролює діяльність; коригує, консультує; спільно зі студентами обговорює проект; оцінює зусилля та креативні можливості, що були задіяні для написання проекту.	Спільне зі студентами створення та обговорення навчального дидактичного матеріалу до проектів. Участь студентів в оцінюванні проектів.

З вищезазначеного констатуємо, що викладач за такого підходу виконує роль організатора, радника, координатора, консультанта, який: на підставі аргументів, професійного досвіду, життєвої мудрості уміє довести студентам

власну точку зору; допомагає студентам у пошуку наукових джерел інформації, що необхідні для роботи над проектом; сам є джерелом інформації; підтримує неперервний творчий пошук студентів під час роботи над проектом.

Доцільно зазначити, що викладач має добре знати не тільки навчальну дисципліну, яку він викладає, але й бути компетентним в інших галузях науки, що мають інтегративні зв'язки та точки перетину з цією дисципліною. Водночас, викладач має добре усвідомлювати можливості, інтереси та бажання своїх студентів – майбутніх соціальних працівників.

Висновки та перспективи подальшого розгляду. Використання методу проектів у навчально-виховному процесі заохочує і підсилює прагнення до навчання з боку майбутніх соціальних працівників, оскільки воно: є особистісно-орієнтованим; використовує низку дидактичних підходів; має високий рівень мотивації, що сприяє зростанню інтересу і залученню до роботи по мірі її виконання; підтримує реалізацію педагогічних завдань у когнітивній та психомоторній сферах на всіх рівнях: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез; надає змогу вчитися на власному досвіді та на конкретному досвіді інших учасників за визначеною темою. Виходячи з цього, існує об'єктивна необхідність подальшого розгляду цього питання.

Список використаних джерел:

1. Баялігіна І.А. Соціально-економічні та національні передумови застосування активних методів навчання в освіті / І.А. Баялігіна // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1993. – №16. – С. 51-56.
2. Козлова Г. За технологіями активного навчання / Г. Козлова // Вища освіта України. – 2002. – №2. – С. 42-45.
3. Полуніна О.В. До проблеми психологічного забезпечення інноваційного навчання у ВНЗ освіти / О.В. Полуніна // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 133-134.
4. Сас Н. Застосування активних методів викладання і вивчення навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу / Н. Сас // Орієнтири соціальної педагогіки. – 2001. – №5. – С. 35-37.
5. Сметанський М.І. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів / М.І. Сметанський // Шлях освіти. – К., 2000. – №4. – С. 9-13.

References:

1. Balyagina I.A. Sotsialno-ekonomichni ta natsionalni peredumovy zastosuvannya aktyvnykh metodiv navchannya v osviti / I.A. Balyagina // Vyscha i serednya pedagogichna osvita. – K., 1993. – №16. – S. 51-56.
2. Kozlova G. Za tekhnolohiyamy aktyvnogo navchannya / G. Kozlova // Vyscha i serednya pedagogichna osvita. – 2002. – №2. – S. 42-45.
3. Polunina O.V. Do problem psikhologichnogo zabezpechennya innovatsiynogo navchannya u VNZ osvity / O.V. Polunina // Praktychna psikhologiya ta sotsialna robota. – 2003. – №2-3. – S. 133-134.
4. Sas N. Zastosuvannya aktyvnykh metodiv vykladannya i vuvchennya navchalnykh dystsyplin psikhologo-pedagogichnogo tsykladu / N. Sas // Orientyry sotsialnoyi pedagogiky. – 2001. – №5. – S. 35-37.
5. Smetanskyi M.I. Metodologichni zasady aktyvizatsiyi navchalno-piznavalnoyi diyalnosti studentiv / M.I. Smetanskyi // Shlyakh osvity. – K., 2000. – №4. – S. 9-13.

УДК 378.046-021.68-051:821

Л.В. Чумак

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ДИДАКТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ К.Д.УШИНСЬКОГО

Анотація. У статті висвітлюються педагогічні основи розвитку професійної майстерності вчителя світової літератури в системі дидактичних положень Ушинського К. Розглядаються зміст і спосіб трансляції матеріалу навчальних книг видатного педагога, які не тільки забезпечують синтез природних, соціальних, предметних і екзистенціальних утворень життєвого світу школяра, а й визначають конструктивні шляхи сприйняття та розуміння дитиною складності світу, людського життя, активність і смисли її діяльності, що навчають, виховують і духовно розвивають учня. На основі ідей великого дидакта щодо покращення педагогічної праці вчительською визначаються важливі аспекти акме-траєкторії професійного зростання вчителя світової літератури.

Ключові слова: «Рідне слово», вчительська промова, логічність, активна і пасивна увага, індукція, дедукція, акме-траєкторія професійного зростання вчителя світової літератури.

Chymak L. Pedagogical Bases of Development of Professional Skill of A Teachers Of World Literature In The System Of Didactical Theses of Ushinsky K.D.

The article outlines pedagogical bases of development of professional skill of a teachers of world literature in the system of didactical theses of Ushinsky K.D. for perspective of further inculcation of mentioned pedagogical ideas in working out theoretical and methodological principles of development of a teachers of world literature in the system of postgraduate education. It is used historical, analytical, methods and method theoretical analysis in the field of history of pedagogics. It is examined the content and the way of transmission of material of teaching book of outstanding pedagogue that are not only guarantee synthesis of natural, social, subject and vital experience of life's world of schoolboy but determine constructive ways of perception and understanding by child complexity of a world people's life, activity and senses of its approaches that teach, up bring and spiritually develop pupil. On the base of ideas of a great didact concerning improvement of pedagogical work of a teacher-philologist it is determined important aspects of professional growth of a teacher of world literature. Novelty of research is in outlining of fundamental theses of great pedagogue concerning professional status of a teacher-philologist for possibility further project work of acmeological trajectory of development of professional skill of teachers of world literature in the system of postgraduate education literature as objective need of educational practice among specialists of high level.

Key words: Native word, teacher's speech, logicity, active and passive attention, induction, deduction, acmeological trajectory of professional growth of a teachers of world literature.

Повернення наукової думки до педагогічних ідей українських просвітителів, зокрема до педагогічної спадщини К.Д.Ушинського зумовлено процесом відродження національної культури й освіти. Ми поділяємо думку Кузьменка В., який уважав, що «основою для визначення змісту освіти завжди були фундаментальні образи певної історичної епохи, а вже на них накладалися образи наукових, художніх, міфічних, релігійних, технічних уявлень. Тому можна стверджувати, що у будь-який історичний період розвитку людства зміст освіти дітей визначався на основі наявних у людей знань – побутових, наукових, релігійних, філософських та ін.» [3, с. 263].

Ідеї педагога-демократа, мислителя, громадського діяча, творця стрункої педагогічної системи не тільки відкрили нові шляхи розвитку педагогічної науки, а й підняли її на якісно новий щабель, який сприяє її розвитку. Надбання педагогічний досвід і творча спадщина видатного дидакта й педагога-методиста, одного з основоположників педагогічної науки та народної школи сприяють розвитку педагогіки й вітчизняної освітньої системи і в умовах сьогодення. Праці великого українського педагога складають особливий, надзвичайно плідний період розвитку теорії і практики освіти.

Світоглядні, філософські, психологічні й педагогічні погляди творчої спадщини Ушинського К.Д. досліджували